

УДК 353:351.853

Є. Г. Карташов,
 д. н. з держ. упр., завідувач кафедри управління проектами та загальнофахових дисциплін,
 Інститут менеджменту та психології НАПН України, м. Київ

РОЗВИТОК ПРОЕКТІВ ВІДТВОРЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

E. Kartashov,
 Doctor of Public Administration, head of project management disciplines and zahalnofahovyh
 Institute of Management and Psychology NAPS Ukraine, m. Kyiv

DEVELOPMENT PROJECTS PLAYBACK ENVIRONMENTAL POTENTIAL OF THE REGION

Основним елементом механізму управління проектами відтворення екологічного потенціалу регіону є система організаційно-економічних інструментів, спрямована на забезпечення екологічної безпеки за фазами відтворення інвестиційного потенціалу регіону. Метою впровадження організаційно-економічних інструментів є підвищення рівня інвестиційної привабливості регіону та створення сприятливого інвестиційного клімату з метою залучення внутрішніх і зовнішніх інвестиційних коштів, на фазі розподілу — оптимальний розподіл інвестицій за видами економічної діяльності та інвестиційними проектами за умови дотримання екологічних вимог, на фазі використання — стимулювання зменшення антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище при реалізації інвестиційних проектів.

На основі дослідження особливостей формування системи управління інвестиційним потенціалом запропоновано доповнити загальні принципи управління інвестиційною діяльністю в регіоні принципом узгодженості економічних та екологічних інтересів. Цей принцип передбачає заходи щодо зменшення негативних наслідків від забруднення навколишнього середовища шляхом упровадження у процеси відтворення інвестиційного потенціалу екологічних обмежень, що дозволять покращити одночасно економічні та екологічні результати діяльності економічної системи регіону.

The main element of project management mechanism playback environmental potential of the region is a system of organizational and economic instruments aimed at ensuring environmental safety valve for the reproduction of the investment potential of the region. The purpose of introducing organizational and economic instruments is to increase the investment attractiveness of the region and create favorable investment climate to attract domestic and foreign investment funds, the phase distribution — optimal distribution of investments by economic activities and investment projects subject to environmental requirements, the phase of use — incentives to reduce human impact on the environment in the implementation of investment projects.

Based on the research of peculiarities of the system of investment potential offered to complement the general principles of investment activity in the region, the principle of coherence of economic and environmental interests. This principle provides measures to reduce the negative effects of environmental pollution by introducing into the processes of reproduction investment potential environmental constraints that will improve both economic and environmental performance of the economic system of the region.

*Ключові слова: формування, розвиток, проекти, відтворення, екологічний потенціал регіону.
 Key words: formation, development, design, reproduction, ecological potential of the region.*

ВСТУП

Сучасні відтворювальні тенденції, що склалися за період становлення ринкових відносин та кризових явищ в економіці, характеризуються порушенням можливостей

економічної системи регіону формувати фінансові ресурси для накопичення капіталу. Неefективність існуючих проектів відтворення екологічного потенціалу регіону зумовлена: відсутністю науково обгрунтованої концепції за-

побігання втратам внутрішніх інвестиційних ресурсів; неефективністю подолання екологічних ризиків; неефективністю поєднання ринкових та державних механізмів під час розподілу інвестиційних ресурсів на природоохоронні заходи; відсутністю взаємозв'язку між системою регіонального управління та системою управління інвестиційною діяльністю з приводу забезпечення екологічної безпеки у регіоні [1].

РЕЗУЛЬТАТИ

Під час вирішення завдань побудови проектів відтворення екологічного потенціалу регіону в умовах забезпечення екологічної безпеки необхідно враховувати пріоритет екологічної складової у ході прийняття управлінських рішень. Механізм управління проектами відтворення екологічного потенціалу регіону має поєднувати в собі вектори соціально-економічного регулювання із цілями інвестиційного розвитку в умовах дотримання екологічної безпеки.

Механізм управління проектами відтворення екологічного потенціалу регіону можна визначити як систему методів, способів, форм та інструментів організаційного та економічного характеру, що забезпечують відтворення інвестиційного потенціалу за дотримання екологічних вимог. Цей механізм орієнтований на збільшення обсягів інвестиційних ресурсів у регіоні, їх ефективний розподіл за напрямками економічної діяльності та об'єктами інвестування і підвищення ефективності їх використання за умови зменшення екологічно обумовлених економічних збитків.

Для ефективного впровадження цього механізму в екологоорієнтованій системі управління інвестиційним потенціалом регіону необхідно визначити такі його елементи: мету, завдання та відповідні їм функції, принципи та методи реалізації, визначити суб'єкти та об'єкти, на які спрямована дія інструментів з урахуванням екологічних пріоритетів у прийнятті управлінських рішень у сфері інвестування.

Метою управління проектами відтворення екологічного потенціалу регіону є забезпечення сприятливих організаційних, правових, економічних, соціальних та екологічних умов для відтворення інвестиційного потенціалу регіону.

Функції механізму мають забезпечити виконання завдань узгодження екологічних і економічних інтересів суб'єктів інвестиційних процесів: державних та регіональних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інвесторів, виробників та споживачів. До загальних функцій цього механізму можна віднести: екологоорієнтоване планування; організацію; контроль; регулювання; стимулювання; інформаційного забезпечення; аналітичну функцію.

Функція планування полягає у визначенні необхідних обсягів інвестиційних ресурсів відповідно до потреб соціально-економічного розвитку в умовах забезпечення екологічної безпеки у регіоні; розробленні перспективних і поточних планів інвестиційної діяльності регіону; відборі перспективних інвестиційних проектів; проведенні аналізу екологічно обумовлених інвестиційних збитків, очікуваних у процесі впровадження інвестиційних проектів; прогнозуванні величини інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням екологічно обумовлених інвестиційних збитків.

Організаційна функція забезпечує умови для виконання поставлених завдань підвищення інвестиційної активності у регіоні, містить розроблення заходів і необхідних ресурсів для реалізації та прийняття рішень під час розподілу повноважень, обов'язків і відповідальності між суб'єктами екологічно спрямованого відтворення інвестиційного потенціалу регіону.

Функція контролю сприяє виконанню заходів, спрямованих на реалізацію інвестиційного потенціалу регіону за дотримання екологічних вимог оптимальним шляхом. Її потрібно розділити на контроль за використанням упроваджених інвестицій і за формуванням майбутніх.

Розвиток ринкової системи обумовлює значний ступінь невизначеності при екологічно орієнтованому управлінні інвестиційним потенціалом регіону. Тому в умовах ринку зростає роль функції регулювання інвестиційної діяльності, що забезпечує подолання перешкод, які з'явилися на шляху реалізації інвестиційних проектів.

Функція стимулювання регіонального відтворення інвестиційного потенціалу потребує постійного регулювання, моніторингу, обліку та оцінки, а також аналізу ефективності інвестиційної діяльності. Питання стимулювання екологоорієнтованого відтворення інвестиційного потенціалу ґрунтуються на дії загальних економічних законів, проте мають свої специфічні особливості. Визначальним об'єктивним стимулом діяльності людей є економічні інтереси, що формуються виходячи з місця окремих суб'єктів у суспільному виробництві та відносин власності на інвестиції.

Інформаційна функція екологоорієнтованого відтворення інвестиційного потенціалу відповідає за формування та підтримку баз даних про інвестиційні пропозиції, потенційних інвесторів, установи, що обслуговують інвестиційні ринки, інвестиційне законодавство та його зміни, досвід інвестиційної роботи в інших регіонах, регіональні інвестиційні дослідження в умовах забезпечення екологічної безпеки.

Аналітична функція містить у собі оцінку зовнішнього та внутрішнього інвестиційного середовища регіону і прогнозування його розвитку; аналіз і кількісну оцінку ризику виникнення екологічно обумовлених інвестиційних збитків на всіх фазах відтворення інвестиційного потенціалу регіону.

Об'єктом механізму управління проектами відтворення екологічного потенціалу регіону є економічні відносини, що склалися в процесі інвестиційної діяльності між різними суб'єктами господарювання і регіональною системою управління за умови забезпечення екологічної безпеки.

Суб'єктом цього механізму можна визначити різні підприємства та організації, державні та регіональні органи влади, фінансових посередників, іноземних інвесторів та інших економічних суб'єктів, що забезпечують формування, розподіл та використання інвестиційного потенціалу регіону за дотримання екологічних вимог.

Формування механізму управління проектами відтворення екологічного потенціалу регіону базується на основі ключових принципів:

— системності, який означає, що механізм необхідно розглядати як складну, динамічну й адаптивну систему, що складається із сукупності взаємозв'язаних підсистем та елементів, які виконують конкретні функції, спрямовані на досягнення головної мети;

— комплексності, що передбачає взаємообумовлений та пропорційно взаємоузгоджений перелік фаз відтворення інвестиційного потенціалу як єдиного цілого;

— циклічності, що означає перехід від поточного до майбутнього рівня відтворення інвестиційного потенціалу регіону, що характеризується різними видами екологічних вимог;

— оптимального використання економічного потенціалу, тобто фінансових, матеріальних, інформаційних і трудових ресурсів для створення та реалізації інвестицій;

— раціоналізму, який полягає в тому, що інвестиційні ресурси мають розподілятися щодо перспективних напрямів їх використання;

— забезпечення єдності стратегічного та поточного державного управління в контексті відтворення інвестиційного потенціалу регіону;

— збалансованості економічних, екологічних та соціальних інтересів у процесі здійснення інвестиційної діяльності;

— екологічної спрямованості відтворення інвестиційного потенціалу, що передбачає урахування наслідків впливу екологічного фактора та визначення заходів з попередження його негативного впливу на фазах відтворення цього потенціалу.

У структурі механізму управління проектами відтворення екологічного потенціалу регіону застосовують різні групи методів управління: адміністративні, економічні, нормативно-правові, соціально-психологічні.

У системі екологоорієнтованого управління відтворенням інвестиційного потенціалу регіону найбільш важливими є економічні методи досягнення поставлених цілей. За допомогою економічних методів здійснюється вплив на керовані об'єкти з метою екологічно спрямованого відтворення інвестиційного потенціалу регіону і забезпечення єдності інтересів усіх економічних суб'єктів.

Економічні методи відповідають за фінансове забезпечення відтворення інвестиційного потенціалу в умовах забезпечення екологічної безпеки, зростання обсягів інвестиційних ресурсів та підвищення ефективності інвестиційної діяльності у регіоні. Завданням використання економічних методів є:

1) регулювання економічних взаємовідносин між суб'єктами інвестиційної діяльності у напрямі досягнення цілей відтворення інвестиційного потенціалу регіону та охорони навколишнього природного середовища;

2) збалансоване фінансування процесів відтворення інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням заходів з охорони навколишнього природного середовища;

3) компенсація втрат інвестиційного потенціалу регіону на фазах його відтворення, обумовлених впливом екологічних чинників.

Економічні методи забезпечують можливість залучати інвестиційні ресурси для розвитку природно-ресурсного, трудового, виробничого потенціалів за допомогою регіональних інвестиційних програм.

Еколого-економічні відносини у процесі відтворення інвестиційного потенціалу виникають унаслідок впливу екологічних факторів на формування, розподіл та використання інвестиційних ресурсів у регіоні. Регулювання еколого-економічних відносин між суб'єктами екологічно орієнтованого механізму управління відтворенням інвестиційного потенціалу базується на використанні результатів еколого-економічної оцінки відтворення інвестиційного потенціалу та здійснюється за допомогою інструментарію, який представлений системою способів, форм та інструментів впливу.

Інструменти, що забезпечують відтворення інвестиційного потенціалу регіону за дотримання екологічних вимог, можна класифікувати за такими ознаками:

1) організаційно-економічним змістом: інструменти державного регулювання, оподаткування, фінансування, кредитування, страхування і ціноутворення;

2) характером здійснення: примусові, заохочувальні;

3) фазами відтворення інвестиційного потенціалу: інструменти, що застосовуються на фазі формування, розподілу та використання;

4) видами впливу на відтворення інвестиційного потенціалу в умовах забезпечення екологічної безпеки: інструменти прямої та опосередкованої дії;

5) способами впливу на об'єкти і суб'єкти еколого-орієнтованої системи управління відтворенням інвес-

тиційного потенціалу регіону: організаційні та економічні.

Державне регулювання інвестиційної діяльності з урахуванням екологічної складової визначає екологічні пріоритети у сфері інвестиційної діяльності, створює базис для формування і реалізації інвестиційного потенціалу підприємств через систему фінансово-кредитних і податкових інструментів. Державне регулювання забезпечує формування механізмів ресурсного та екологічно орієнтованого забезпечення інвестицій, відповідає за впровадження ефективної антимонопольної політики, пільгової політики оподаткування підприємств, що працюють в інвестиційній сфері, підтримку пільгового кредитування підприємств за дотримання екологічних умов. Регульвальний вплив держави на масштаби інвестиційної пропозиції з урахуванням екологічної складової проявляється через стимулювання діяльності інвесторів у використанні прибутку для накопичення капіталу, створення умов для розвитку будівельних організацій, що виступають як продавці інвестиційних товарів.

Оподаткування розглядається як основний елемент впливу держави на процес екологоорієнтованого відтворення інвестиційного потенціалу регіону. Система оподаткування виступає, з одного боку, як стимульвальний фактор впливу на інвестиційну діяльність підприємств в умовах забезпечення екологічної безпеки у регіоні, а з іншого — як стримувальний їх ділову активність. Так, зниження податкових ставок стимулює процеси реінвестування прибутків підприємств, зростання їх інвестиційної активності, фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища. Це призводить до зменшення надходжень коштів до бюджетів країни та регіону, що, у свою чергу, зменшує можливість фінансування ними інвестиційних програм.

Ціноутворення виступає регулятором процесів екологічно спрямованого відтворення інвестиційного потенціалу. Підвищення цін на інвестиційні товари в умовах необхідності забезпечення екологічної безпеки призводить до зниження попиту на інвестиції та активності реального сектору економіки, переорієнтації вкладень інвесторів із реальних у фінансові активи. Зниження цін на інвестиційні товари призводить до зростання попиту на інвестиції, пропозиції з боку інвесторів.

Примусові методи механізму екологічно спрямованого відтворення інвестиційного потенціалу регіону містять штрафні санкції, цінове регулювання. До заохочувальних методів належать держзамовлення, програмування, субсидування цін товарів, які виготовлені з використанням інвестицій, фінансування проектів, податкові пільги, податкове кредитування.

За видами впливу на відтворення інвестиційного потенціалу регіону за дотримання екологічних умов розрізняють інструменти прямого та опосередкованого впливу. До методів прямого економічного регулювання належать: субвенції, дотації, субсидії та пільгові кредити. Прикладами опосередкованого впливу є важелі кредитно-грошової, податкової, амортизаційної, валютної, зовнішньоекономічної політики. В інвестиційній сфері в умовах забезпечення екологічної безпеки до ефективних форм опосередкованого економічного регулювання належать інвестиційний податковий кредит, прискорена амортизація, урядові гарантії під кредити комерційних банків на інвестиції та інновації, фінансовий та промисловий лізинг.

Серед організаційних інструментів, які доцільно застосовувати на фазі формування інвестиційного потенціалу регіону, можна запропонувати такі: екологічні програми, екологічний облік та аудит, екологічний контроль, екологічні гранти. Зокрема, екологічні програми перед-

бачають сукупність заходів щодо охорони навколишнього природного середовища і природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. На фазі формування інвестиційного потенціалу регіону вони мають бути спрямовані на зниження негативного впливу екологічного фактора на економічні суб'єкти. Їх доцільно застосовувати у взаємодії з економічними інструментами, такими як екологічні фонди, бюджетні інвестиції екологічного спрямування, екологічне кредитування, що забезпечать необхідний обсяг фінансових ресурсів для реалізації екологічних програм.

Екологічний контроль забезпечує на фазі формування інвестиційного потенціалу дотримання вимог чинного законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища та дотримання екологічної безпеки регіону.

Екологічний облік, екологічний аудит та екологічні гранти потрібно застосовувати на фазах формування та розподілу інвестиційного потенціалу регіону. На фазі формування інвестиційного потенціалу регіону екологічний облік дозволяє здійснювати трансформацію зовнішніх негативних екологічних ефектів від забруднення навколишнього природного середовища у внутрішні екологічні витрати економічних суб'єктів. Це дає змогу прогнозувати можливі втрати доходів економічних суб'єктів від забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів. На фазі розподілу цей інструмент забезпечує моніторинг екологічно деструктивних видів економічної діяльності та визначення необхідних обсягів вкладення екологічних інвестицій. Екологічний облік є основою проведення екологічного аудиту.

Екологічний аудит полягає у проведенні перевірки інвестиційних проектів щодо дотримання природоохоронного законодавства і нормативних вимог. Екологічний аудит містить аналіз природоохоронної та іншої діяльності компаній та їх впливу на довкілля, перевірку дієвості екологічного менеджменту, звітів компаній щодо їх екологічної діяльності, аналіз дотримання екологічного законодавства та вимог щодо охорони та використання навколишнього природного середовища й екологічної безпеки [2]. На фазі формування інвестиційного потенціалу регіону екологічний аудит дає змогу оцінювати наслідки впливу забруднення навколишнього середовища та виснаження природних ресурсів на економічні суб'єкти, що проявляється у виникненні еколого-економічного збитку. На фазі розподілу інвестиційного потенціалу регіону за допомогою екологічного аудиту можна визначити обсяг та ефективність природоохоронних заходів за окремими інвестиційними проектами та їх вплив на навколишнє природне середовище.

На фазі формування інвестиційного потенціалу регіону екологічні гранти сприяють акумулюванню фінансових ресурсів економічних суб'єктів за інвестиційними проектами, які передбачають здійснення природоохоронних заходів на конкурсній основі. При наданні екологічного гранту визначаються учасники, що пропонують найбільш ефективні варіанти реалізації природоохоронних заходів. Екологічний грант представлено сумою коштів цільового призначення на здійснення природоохоронних проектів. На фазі розподілу інвестиційного потенціалу регіону екологічні гранти сприяють розподілу коштів на реалізацію інвестиційних проектів на конкурсній основі, які передбачають зменшення антропогенного навантаження на довкілля. При наданні екологічного гранту визначаються види економічної діяльності, що потребують коштів на екологізацію виробничих процесів з метою зменшення негативного впливу екологічного фактора на довкілля.

Організаційними інструментами забезпечення екологічної безпеки на фазі розподілу інвестиційного потенціалу регіону є конкурс екологічно орієнтованих

бізнес-планів, регіональні програми екологічного інвестування, екологічна експертиза інвестиційних проектів та програм.

Конкурс екологічно орієнтованих бізнес-планів — це визначення серед представлених на розгляд потенційним інвесторам найбільш екологічно орієнтованої інвестиційної пропозиції на конкурсних засадах, що передбачає здійснення виробничого процесу з мінімальним антропогенним навантаженням на навколишнє природне середовище. Проведення такого конкурсу сприяє оптимальному розподілу інвестиційного потенціалу регіону з урахуванням необхідності фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища.

Регіональні програми екологічного спрямування — це науково обгрунтовані та структуровані у часі та просторі плани вкладення капіталу в економіку регіону, що передбачають досягнення еколого-економічних ефектів. Цей інструмент дозволяє раціонально розподіляти обмежені інвестиційні ресурси на фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища за видами економічної діяльності.

ВИСНОВКИ

Ефективність проектів відтворення екологічного потенціалу регіону в умовах забезпечення екологічної безпеки визначається результативністю дії окремих інструментів, за допомогою яких органами влади здійснюється вплив на відтворення інвестиційного потенціалу регіону. Екологоорієнтоване відтворення інвестиційного потенціалу регіону вимагає спрямування частки інвестиційних ресурсів на заходи природоохоронного характеру. Це дозволить попередити виникнення екологічно обумовлених інвестиційних збитків на фазі формування інвестиційного потенціалу та його використання. Як механізм, що запобігає виникненню екологічно обумовлених інвестиційних збитків на фазі формування інвестиційного потенціалу, можна запропонувати інвестування в природоохоронні заходи на фазі використання.

Укладення інвестиційних ресурсів у вирішення проблем регіонального розвитку дозволить враховувати існування загальних та специфічних екологічних обмежень соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Дацій О.І. Ресурси та сучасні технології органів публічної влади / О.І. Дацій // Аспекти діяльності публічних органів влади в Польщі і Україні. Вибрана проблематика. — Польща, м. Варшава: Zaklad Poligraficzny UWM, 2016. — С. 153—158.
2. Синякевич І.М. Інструменти екополітики: теорія і практика / І.М. Синякевич. — Львів: ЗУКЦ, 2003. — 183 с.
3. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування: пострадянський формат / М.А. Хвесик. — К.: Кондор, 2007. — 788 с.

References:

1. Datsij, O.I. (2016), Resursy ta suchasni tekhnolohii orhaniv publichnoi vlady [Resources and modern technology public authorities], Zaklad Poligraficzny UWM, Warsaw, Poland.
2. Syniakovych, I. M. (1993), Instrumenty ekopolityky: teoriia i praktyka [Environmental policy instruments: Theory and Practice], ZUKTs, L'viv, Ukraine.
3. Khvesyk, M. A. (2007), Instytutsional'na model' pryrodokorystuvannia: postradians'kyj format [The institutional model of nature: the post-Soviet format], Kondor, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2017 р.